

# Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

**Vsebina:** Ali napredujemo? — Clara pacta — boni amici. — Ljudska izobrazba. — Jan Szezepanik. — Ukazi in odredbe šolskih oblastev. — Dopisi. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Oklice. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Spomini na Zagreb.

## Ali napredujemo?

Avstrijska država je v vseh stvareh med evropskimi državami nekaj unikum. Nikjer ne vidimo nikakršnega napredka, držimo se kakor pravi konservativni Kranjci svojih zastarelih, predpotopnih tradicij z vso energijo mladostnih let. Napredka ne opazimo nikjer! In vodilne osebe, ki so nekdanje bile prepojene z naprednim duhom, postanejo v teh pozicijah konservativne v polni meri, zakaj to zahteva baje interes države!

In kakor ni nikakega napredka opaziti na nobenem polju, takisto ga ni opaziti na šolskem polju, in sicer v materialnem oziru. Tu ni nikake krepke vodilne roke, tu ni nikakega pravega smisla za napredek, za razvoj šolstva; ne, šolstvo se mora i nadalje razvijati v svojih pred deset in desetletji izdanih okvirih, v onih tesnih mejah, ki ga obkrožajo kroginkrog. Vodilne osebe z nekako malomarnostjo opazujejo boj, ki ga bijejo napredni elementi z nazadnjaškimi, in najčesče se še celo pripeti, da — četudi natiroma — odobravajo razne nazadnjaške naklepe, ki jih kujejo razni „prijatelji“ šolstva. Ravnodušno gledamo velikanski napredek drugih držav posebno na šolskem polju, a pri nas se držimo starih, nepravilnih razmer, ker ne kaže novih uvajati. V Avstriji smo prijadrali celo tako daleč, da dovoljujemo posameznim zakonodajstvom sprejemati take šolske zakone, ki diametralno nasprotujejo — da, celo teptajo! — sankcionirane državne šolske zakone. Pri nas ne vidimo onih naklepov, ki jih kuje ravno nazadnjaška stranka v pogibelj obstoječih šolskih zakonov, ker to so avtonomne oblasti, in tem je vse dovoljeno, posebno to, kar se tesno druži s šolo in učiteljstvom.

In slednjič, ali niso posamezne dežele, v katerih vladajo uprav turške šolske razmere, avstrijske kronovine? Veljajo li za dežele, v katerih stanujejo Slovenci — kakor Istra, Goriško, Koroško, Štajersko — tudi oni šolski državni zakoni, kakor za ostale kronovine, v katerih bivajo Nemci? Ali so Slovenci v istini tudi v očeh vlade „minderwertig“? Kako pa je z ljudsko šolo v Galiciji, Bukovini? Ali nista tudi ti dve deželi pod avstrijskim orlom?

Naš parlament za to nima časa in tudi ne one energije, da bi zaklical ministrom: Do tu, a nadalje — drugače! In naši poslanci? Za one kriče razmere, ki jih vidimo ravno na šolskem polju v Trtu, v Gorici, v Istri, na Koroškem in

deloma na Štajerskem, imajo naši državni poslanci — zamašena ušesa in zavezane oči.

Kakor na vsakem polju — izvzemši vojaštva — tako pogrešamo tudi na šolskem polju krepkega, razmere poznavačega in raznim zahtevam ustrežajočega krmarja. Ministri prihajajo in ministri odhajajo. A pravili ministroy vendar ne more dobiti avstrijski parlament. Posebno šolstvo ima smolo pri izbiri ministrov. Tu ni moža, ki bi stal na svojem mestu, moža, ki bi dobro poznal razmere in potrebe avstrijskih narodov in ki bi imel srce za — avstrijske Slovence.

Šolstvo v Avstriji je in bo ono preporno jabolko, kjer si je že marsikak minister pohabil zobe. Šola naj ostane šola, namenjena svojemu vzvišenemu namenu — izobrazbi ljudstva — a ne sme biti nekaka — poizkuševalnica za razne nazadnjaške elemente in eksperimente.

Dokler pa ne pride na krmilo šolstva jeklen mož, ki ga bo vodil po pravični poti oni tako krasni, a žalibože le na papirju se nahajajoči člen XIX! — toliko časa ne pride narodna blaginja avstrijskih poliglottnih narodov niti za korak naprej!

## Clara pacta — boni amici.

III.

Že od nekdanj je smatrala cerkev šolo za svojo domeno, in poučevanje je bilo v srednjem veku nekako postransko opravilo duhovščine. V začetku 13. stoletja pa se je začela duhovščina odtežati poučevanju in zanemarjati šolo. Ni se tedaj čuditi, če so bila nekatera mesta nezadovoljna s tedanjimi šolami, ki so le preveč prezirale svetne potrebe meščanov. Zato so si mesta začela ustanavljati lastne šole. Cerkev pa je smatrala to za kratenje svojih pravic ter se je ustanavljanju šol odločno upirala, navadno ne brezuspešno. V tej dobi bojev za šolo šele nastopajo svetni učitelji.

O učiteljskem stanu v današnjem pomenu besede tedaj in še stoletja pozneje ni govoriti, zakaj večino tedanjih učiteljev je tvorila množica za druga opravila nesposobnih ljudi, ki se drugače niso mogli preživljati. Bili so to onemogli vojaki, pokvarjeni rokodelci, izključeni duhovniki, pobegli menihi i. t. d.\*) Sploh pa se je v onih časih smatral

\*) Da bi se kdo nad temi vrsticami ne pohujšal, naj omenimo, da so l. 1287. dobili arhidijakoni povelje, prepričati se, če znajo in razumejo duhovniki 10 zapovedi.

učiteljski stan kot „Versorgungsanstalt und Asyl für solche, die auf anderen Gebieten des wirtschaftlichen Lebens Schiffbruch gelitten haben.“

Šele tekom stoletij je človeštvo izpoznalo važnost učiteljskega stanu, in da se je treba zanj pripravljati. Začela so se polagoma ustanavljati učiteljišča. Iz skromnih poizkusov so se razvila današnja učiteljišča, ki sicer še niso popolna, ki se pa vedno izpopolnjujejo. Dandanes se mora bodoči učitelj skrbno pripravljati za svoj vzvišeni poklic.

Toda ne vselej!

Dasi se ves izobraženi svet strinja z dr. G. A. Lindnerjem, ki trdi, da je „das Amt des Lehrers ein sittliches Amt, welches ähnlich dem Priesteramte eine besondere Weihe erheischt,“ se še vedno nahajajo odločilni faktorji, ki to kar prezirajo.

Kakor znano, primanjkuje pri nas zaradi škandaloznih gmotnih razmer učiteljev. Temu bi se lahko odpomoglo, če bi se učiteljstvo svoji izobrazbi in svojemu delovanju primerno plačevalo. Ker torej ni učiteljev, si pomagajo šolske oblasti z nastavljanjem zasilnih učiteljev.

Učiteljstvo se pa s tem nikakor ne strinja.\*)

Kot zasilne učitelje nastavljajo navadno duhovnike, organiste i. t. d., torej ljudi, ki o pedagogiki, posebno didaktiki, niti pojma nimajo in so, izvzemši duhovnike, tudi omejeni na ljudsko-šolsko izobrazbo. Delovanje zasilnega učitelja se tedaj tudi v najugodnejšem slučaju niti primerjati ne da z delovanjem izšolanega učitelja. Še pedagoško dobro izšolanemu učitelju dela pouk dostikrat preglavice.

Ker ni pedagogika le znanost, temveč tudi umetnost, si pridobi po večletnem delovanju tudi zasilni učitelj, zlasti če je sicer izobražen in ima veselje do poklica, nekaj prakse, a ostane navzlic temu večni diletant. Ti diletantje pa dobivajo dostikrat skoraj toliko plačila kakor začasni učitelj, ki je absolvirati učiteljišče. To je sicer krivica, a učiteljstvo jim krvavo zaslužene krone gotovo privošči in bi ne nastopalo zoper nastavljanje zasilnih učiteljev, če bi to direktno in indirektno ne škodovalo šoli: direktno, ker krati ugled šole in ovira njeno uspešno delovanje, indirektno pa, ker krati ugled učiteljstva.

Omenili smo že, da zasilni učitelj tudi v najugodnejšem slučaju ne more niti približno tako delovati kakor izšolan učitelj. — Ne bomo tega dokazovali, ker ne dvomi o tem noben izobražen človek, političnim harlekinom pa ta članek nikakor ni namenjen. — Otroci, ki so hodili v šolo h kakemu zasilnemu učitelju, so torej oškodovani na vzgoji in izobrazbi. Ker se jim zategadelj nehote vcepijo o šoli skrajno srednjeveški pojmi, bodo kot odrasli ljudje šoli nasprotni. Da ne bodo kot poznejši starši šolskih otrok ali še celo kot člani krajnih šolskih svetov šoli naklonjeni, je umevno samo ob sebi. Učitelj deluje zlasti s svojo avtoriteto. Kakšen rešpekt pa naj imajo ljudje pred učiteljem, če vidijo dan na dan, da se kar organisti nastavljajo kot učitelji!? Ali ljudstvo ne bo sklepalo, da so vsi učitelji prišli kar tako črez noč do svojih služeb?

Pa četudi nastavijo duhovnika za zasilnega učitelja, smatra ljudstvo učiteljsko službo za nekaj nevažen opravke, za katerega je vsak sposoben, ne da bi se zanj pripravljali.

\*) To nam dokazuje n. pr. protest, ki ga je sklenilo učiteljstvo, dne 20. maja 1902 zbrano v Šoštanju, in ki se glasi: „Dne 20. maja 1902 v Šoštanju zbrano učiteljstvo energično protestuje proti temu, da bi se ljudje s samo ljudsko-šolsko izobrazbo (kakor organisti itd.) nastavljali za zasilne učitelje.“

Kakšen je njihov ugled kot organista, mežnarja, mrtvaškega oglednika i. t. d., ki je obenem zasilni učitelj? Ako pomislimo, da ljudstvo med temi ljudmi in učitelji ne dela razlike, si pač lahko predstavljamo, koliko trpi ugled učiteljstva zaradi zasilnih učiteljev. Samo ob sebi se umeje, da gredo vsi njihovi škandalčki in škandali na račun vsega učiteljstva. Vse to strašno izpodkupa ugled učiteljskega stanu, in zato smelo trdimo, da so zasilni učitelji jako kvarni učiteljskemu ugledu.

Zoper učiteljstvo se že itak deluje z vsemi, tudi najpodležimi sredstvi, da bi se mu uničilo njegov ugled. Sovražniki šole in učiteljstva namreč prav dobro vedo, da je učitelj brez ugleda ubit. O tem naj bi bile prepričane tudi šolske oblasti. Njih sveta dolžnost je torej, da delujejo na to, da pride učiteljstvo do svojega ugleda. Zato pa proč z zasilnimi učitelji!

Kolikokrat primanjkuje duhovnikov, a ni se še pripetilo, da bi škofjski ordinarijat poveril to službo kakemu mežnarju ali organistu, četudi bi se omejil le na pridigovanje in molitev litanij! Če pa že ni drugače, kakor da se morajo na zasilnih šolah nastavljati zasilni učitelji, naj se ta služba poveri inteligentnim in izobraženim ljudem. Obenem pa naj bi se zanje ustanovil pedagoški kurz, kjer bi se z najglavnejšimi zahtevami pedagogike in didaktike vsaj površno seznanili.

To bi se moralo in dalo izvesti brez posebnih težav in stroškov, in tu bi bili izobraževalni kurzi na pravem mestu in to ob najskrajnejšem času!

## Ljudska izobrazba.

Znanje je moč. Uresničenje tega pregovora najdemo v celi zgodovini, vidimo ga pa tudi lahko na lastne oči pri sosedih.

Demokracijskih naukov o izenačenju imetja ne more odobravati noben trezno misleč človek. Zato pa si mora vsak istiniti izobraženec želeči izenačenja znanja. Znanost naj bi ne bila privilegij nekaterikov, ki imajo sredstev za študije. Dočim vidimo tedaj v prizadevanju socijalnih demokratov nekaj brezsrčnega pohlepa in — zavistnega nagona po lastnem uživanju, je ono gibanje, ki izkuša zanesti znanost med sloje, simpatično in kulturno.

To gibanje se je zaneslo iz Angleške, kjer se je v mestu Cambridge ustanovila l. 1873. človekoljubna družba, kateri je bilo geslo: Znanost je treba udomaćiti pri ljudstvu. Znanost ne sme biti predprava izvoljenih slojev. S tem je bil postavljen tudi temelj socijalnemu izboljšanju.

Veda se je širila med ljudstvo na dva načina. Prebivalstvo v večjih mestih, kjer so višje šole, se je poučevalo v posebnih brezplačnih tečajih v vseh panogah znanstva v lahko umljivi in praktični obliki. Za kmetiško prebivalstvo pa so se priredili v vseh večjih vaseh praktični tečaji, kjer se je poučevalo nazorno v vseh panogah umnega gospodarstva.

Uspehi so se pokazali razen na Angleškem posebno lepi na Danskem, kjer so se najprej oprijeli iz Anglije prinesene metode. Danska je majhna država ter šteje nekaj več prebivalstva, kakor je nas Slovencev. Dasi je 20 odstotkov dežele nerodovitne, dasi nima rudnin in le 5% gozda, je vendar ena izmed najbolj cvetočih in najbogatijših dežel. Zakaj to? Prebivalstvo je strokovno in splošno izobraženo.